

ský mencias, ke li ekde 1641 serĉas metodon, kiel krei lingvon universalan, rilatantan al ĝeneralaj klerigo kaj saĝeco, saĝeclumo (pansofio). Al pansofio kunlabore kontribuu sicencistoj de ĉiuj nacioj, kiuj kreu internacian komunumon. Kiel sidejo de tiu internacia sciencista akademio taŭgus Britio, ĉar ĝi de ĉie alireblas per maro, krome ĝi havas sciencan tradicion kaj estas patrujo de Bacon, kiu la unua proponis la planon de plibonigo de homaj scioj. Filioj de la brita centro povus esti en ĉiuj eŭropaj landoj. En „Vojo de la lumo“ oni legas, ke por la disvastigo de la saĝeclumo bezonatas lingvo ĉie komprenata. Tia estis por tiutempaj kleruloj la latina, Komenský tamen ne rekomendis ĝin uzi pro jenaj kialoj: (1) internacia lingvo devas koncerni ĉiujn kaj esti komprenata de ĉiuj, dum la latinan scipovas nur malmultaj, kiuj devis elspezi multan tempon por lerni ĝin, (2) internacia lingvo estu kuracilo kontraŭ konfuzo de nocioj, dum en la latina, same kiel en naciaj lingvoj, ekzistas multaj sinonimoj, homonimoj, idiomaĵoj ktp. Necesas do lingvo malkomplika kaj klara. Al ĝia projekto revenis Komenský en siaj lastaj vivjaroj.

Inter 1642–1648 li pro invito de la sveda kanceliero Axel Oxenstierna vivis en Svedio, instruante latinan lingvon al la juna reĝino Kristina kaj kunlaborante en projekto pri kleriga kaj lerneja reformo. Tie li verkis „Methodus linguarum novissima“ – metodikon de lingvo-instruado, kaj komencis sian verkon pri ĝenerala perfektigo de la homaro, antaŭvidita en „Via Lucis“. Sian projekton de pansofia lernejo li povis persone enkonduki en Hungario, kie li dum instruado en Sárospatak verkis en 1651 sian eble plej konatan lernolibron, aplikitan kaj tradukitan en multajn lingvojn: „Orbis pictus“ (Mondo pentrita). Post lia reveno al Leszno okazis katastrofo: en 1656 forbruliĝis lia domo kun valoraj manuskriptoj, kiujn li estis verkanta tutan vivon, interalie lia pansofia projekto kaj la granda vortaro ĉeĥa-latina. La reston de sia vivo pasigis Komenský kiel gasto de nobelo Louis de Geer en Amsterdamo, kie li amikiĝis i.a. kun Rembrandt van Rijn. En Amsterdamo eldoniĝis la plej granda parto de lia verkaro, i.a. „Opera didactica omnia“ kun 43 didaktikaj verkoj. Ne finredaktitaj restis manuskriptoj de lia ĝeneraleduka verko antaŭvidita en Londono. Kelkajn partojn eldonis la bofilo de Komenský, Nigrin, parto perdiĝis kaj estis retrovita en arĥivo en Halle en 1935, ĝis fine post tricent jaroj, 1966, la kompleto publikiĝis en Prago. Temas pri grandskala koncepto de Komenský „plibonigi“ la tutan homaron per taŭgaj eduko kaj klerigo.

Tiu ĉi verko, titolita *De rerum humanarum emendatione consultatio catholica* („Ĝenerala konsulto pri la rebonigo de homaj aferoj“) ekestis en la jaroj 1644–1666. La plano pri la grandskala homara eduko havas sep koherajn partojn:

- 1) *Panegersia* – ĝenerala vekigo: homoj devas vekigi el siaj nescioj kaj eraroj, por konscie akcepti la saĝeclumon kaj esplori ĉiujn aferojn kaj rilatojn.
- 2) *Panaugia* – ĝenerala prilumigo de homaj animoj: tie troviĝas metodologio de klerigo, t.e. analizo, sintezo kaj sinkrezo.
- 3) *Pansofia* – ĝenerala scio: la plej grava kaj vasta parto de la verko, proponanta ellaboron de universala enciklopedio, kiu helpus lerni, kompreni kaj scii ĉion scieblan.
- 4) *Pampaedia* – ĝenerala edukiĝo: kleraj homoj havu ne nur sciojn pri aĵoj, sed ankaŭ pri ties rilatoj, pri vivo kaj strukturo de la homa socio, ili edukiĝu kulture kaj morale.
- 5) *Panglottia* – ĝenerala lingva interkompreno: klerigo kaj edukiĝo povas esti perataj nur helpe de lingvo. Por tiu grava celo, tiu ĉi lingvo devas esti plej eble perfekta kaj por ĉiuj atingebla.
- 6) *Panorthosia* – ĝenerala plibonigo: homoj kleraj kaj bone edukitaj estas saĝaj kaj pacamaj, tio kondukas al religia toleremo kaj paco inter ĉiuj nacioj.